

Nr 284.

Av herr **von Heland** m. fl., i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.*

Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ger i sitt uttalande till Kungl. Maj:ts proposition nr 319 till innevarande års riksdag en klar karakteristik av det ogynnsamma folkförsörjningsläget för närvarande. De två senaste årens svaga skördar ha medfört en avsevärd försämring, och landets reserver av livsmedel ha reducerats. Det är därför, framhåller departementschefen, av utomordentlig vikt, att jordbruksproduktionen upprätthålles och i möjligaste mån utvidgas. Livsmedelskommissionen har även kraftigt betonat, att i det försörjningsläge vari landet för närvarande befinner sig är det synnerligen angeläget att *alla* ansträngningar inriktas på att uppnå ett så gott resultat av jordbruksproduktionen som möjligt. I samband härmed framhäves även såsom obestridligt, att de priser jordbrukarna kunna erhålla för sina produkter härvid spela en icke ringa roll. För att ersätta brist på arbetskraft, dragare och vissa förnödenheter erfordras i många fall ganska betydande kapitalutlägg, som måste amorteras på relativt kort tid. Livsmedelskommissionen erinrar vidare om, att fodertillgången i viss utsträckning kan såväl kvantitativt som kvalitativt påverkas genom produktpriserna. Så måste lagring av A.I.V.-foder samt tillgodogörande av hjälpfoder av olika slag i icke ringa grad bli beroende av animalieprisernas höjd. Med hänsyn till folkförsörjningen finner livsmedelskommissionen sålunda med allt fog det ligga mycken vikt uppå, att det allmänna prisläget på jordbrukets område är gynnsamt för produktionen.

I yttrande till livsmedelskommissionen betonar Sveriges lantbruksförbund, att då det för närvarande är särskilt angeläget att erhålla en stor produktion, måste prisen avvägas så, att detta syfte främjas. Huvudprincipen för prissättningen bör vara, att priserna vid normal skörd inrymma de sedan krigsutbrottet stegrade produktionskostnaderna och därutöver medgiva ett visst produktionsfrämjande moment i form av prisstimulans. Blir skörden större än som kan anses normalt, är det av reell betydelse för att trygga produktionen för framtiden, att det på förhand säges ut, att detta inte kommer att föranleda sänkning av priserna. Ett sådant uttalande tillmäter Lantbruksförbundet avsevärd psykologisk betydelse såsom en sporre till åtgärder för ökad produktion.

Otvivelaktigt är, att nuvarande ömtåliga folkförsörjningsläge gör hänsynstagande även till de psykologiska faktorerna av produktionsfrämjande karaktär synnerligen betydelsefulla, såsom ett led i den andliga beredskapspolitiken. Åtgärder ägnade att skapa irritation och väcka besvikelse bland jordbrukarna kunna även för kommande år få svårreparerbara följder. Departementschefen har, vid sidan av omtanken om att erhålla möjligast bästa produktionsresultat, erinrat om, att vid produktionsprisens avvägning hänsyn måste tagas till önskvärdheten att motverka inflationen. Här är det emellertid inte fråga om att höja prisnivån, utan om bibehållande i produktionsfrämjande syfte av en stabil prisnivå, även om skörden bleve något större. Produktionen är i nuvarande folkförsörjningsläge i mycket hög grad även ett konsumentintresse och bör av omtanke om det helas väl icke eftersättas. Därvid är det otvivelaktigt av betydelse, att jordbrukarna erhålla trygghet för att priserna på jordbrukets produkter också vid ett förhållandevis bättre skördeutfall icke pressas ned.

* *

*

Man har velat lägga som grundprincip för jordbrukets prissättning att näringen som helhet skulle, med utgångspunkt från gjorda beräkningar angående kostnadsökningar sedan krigsutbrottet 1939, få tillgodogöra sig förbättrat pris endast i mån, som motsvaras av stegrade produktionskostnader. Ett sådant betraktelsesätt tar uppenbarligen ingen hänsyn till det läge i jämförelse med andra grupper i samhället, vari den jordbrukande befolkningen vid krigsutbrottet befann sig. Sådana beräkningsgrunder konsekvent tillämpade ge heller icke rum för produktionsstimulerande åtgärder i fråga om jordbruksnäringen som helhet.

Av departementschefens ovan berörda uttalande framgår, vilken vikt han tillmäter att produktionen effektivt främjas. Sveriges lantbruksförbund har betonat betydelsen av en *generell* prissättning i produktionsstimulerande syfte samt framhållit värdet för produktionens främjande av att jordbrukarna i tid erhålla besked angående den avsedda produktionsstimulansen. Lantbruksförbundet har likaledes beaktat värdet av *särskilda* stimulanspriser för vissa ur produktionens synpunkt speciellt önskvärda odlingar o. s. v., men vänder sig på goda grunder mot att sådana i produktionens intresse sätta högre priser skola avräknas från vad som enligt använda beräkningsgrunder annars skulle tillföras jordbruket samt sålunda betalas av andra jordbrukare, som arbeta under mindre gynnsamma betingelser.

Livsmedelskommissionen uttalar för sin del, att såsom ett generellt stimulansmoment en något högre prisnivå bör medgivnas, än som skulle vara motiverad enbart av stegrade omkostnader. Kommissionen avstår emellertid under hänvisning till för handen varande förhållanden från att när-

mare precisera, hur detta skall utformas. Däremot har av kommissionen produktionsstimulerande priser i fråga om en rad angivna specialodlingar föreslagits.

Medlemmarna av livsmedelskommissionens råd hrr B. v. Stockenström, B. Ekström, Alsterfors, B. Blomkvist, Troxhammar, K. Lindström, Sörby, J. H. Johansson, Norrfors, C. Beck-Friis, G. Liedberg, H. G. Ringborg och C. G. Johansson, Lövnäs, ansluta sig till uppfattningen, att prissättning i produktionsstimulerande syfte icke skall bäras av övriga jordbrukets produktionsgrenar, samt yttra:

»Kommissionen har — — — funnit det lämpligt, att denna fråga gjordes till föremål för närmare utredning i samband med den undersökning, som skulle verkställas till ledning för den allmänna prisavvägningen. Med hänsyn till denna frågas vikt finna vi det ytterst angeläget att det redan nu fastställles, att förut angivna princip kommer att följas.»

I samma riktning går ett yttrande, som inom priskontrollnämnden reservationsvis avgivits av hr Norup, vari ledamöterna av nämndens råd fröken Karin Collin och hr H. Nilsson instämt och vari bl. a. säges:

»Det torde (nämligen) vara ofrånkomligt, att beträffande sådana specialodlingar, som man ur försörjningssynpunkt är särskilt angelägen om att utvidga och vilka ej kunna odlas i hela landet, t. ex. vissa olje- och spånadsväxter samt sockerbeter, prissättningen ges en sådan utformning, att den direkt stimulerar till ökad odling. Detta så mycket mera, som dessa odlingar äro speciellt arbetskrävande och förenade med avsevärda risker. Ett dylikt förfaringssätt beträffande prissättningen tillämpas för övrigt även vid viss industriell tillverkning i de fall då landets försörjning kräver en utvidgning av denna tillverkning. Detta ofrånkomliga gynnande av vissa näringsutövare är sålunda icke något speciellt för jordbruket utan torde vara regel, så snart det gäller att få fram en speciellt viktig produktion.

I likhet med vad av Lantbruksförbundet tidigare uttalats anser jag att stimulanspriserna icke böra få inverka nedpressande på övriga produktpriser. Därför böra icke, vid inkomstkalkyler för jordbruket de eventuella merinkomster medtagas, som uppstå — — — utöver vad som erfordras enligt principen om full kostnadstäckning vid normalskörd. Ett motsatt förfaringssätt skulle nämligen medföra orättvisa mot den större delen av landets jordbrukare.»

I propositionen berör departementschefen nödvändigheten av att av försörjningspolitiska skäl priserna på vissa jordbruksprodukter avvägas i annan relation än tidigare eller att för vissa slag av grödor, vilkas odling statsmakterna önska stimulera, fastställas priser, som tillföra vederbörande odlare en större merinkomst, än som motsvarar kostnadsstegringen. Om denna merinkomst skall rymmas inom den mot jordbrukets totalkostnad svarande inkomstsumman, befarar statsrådet, att detta kommer att medföra, att priserna på andra produkter kunna bli lägre än deras pro-

duktionskostnader skulle motivera. Frågan har emellertid av statsrådet hänskjutits till närmare utredning av utsedda sakkunniga.

Vad som av departementschefen här berörts och andra erinringar kunde otvivelaktigt göras mot systemet med en strängt fixerad ram i fråga om jordbrukets inkomster och utgifter. Undersökningarna angående produktionskostnaderna och deras förskjutningar under åren äro av värde för belysande av jordbrukets läge och de i förhållande till andra motsvarande samhällsgrupper mindre gynnsamma levnadsvillkoren för jordbrukets folk.

De äro emellertid behäftade med väsentliga brister i olika avseenden. Sålunda tages exempelvis vid dessa beräkningar icke tillräcklig hänsyn till gällande byggnadsvärden samt att underhålls- och nybyggnadskostnader tendera att bli sådana, att de kunna få ruinerande verkningar i fråga om jordbrukets framtida byggnadsbestånd. Över huvud taget synes det icke rimligt att i nuvarande ömtåliga folkförsörjningsläge taga riskerna av att doktrinärt tillerkänna dylika beräkningar ett utslagsgivande värde. I detta sammanhang förtjänar att understrykas, att den framförda kritiken drabbar ej blott sättet för beredande av speciella prisförbättringar, utan att liknande erinringar kunna göras även i fråga om generell produktionsfrämjande prissättningar, som av ett konsekvent tillämpande av det s. k. ramsystemet skulle helt omöjliggöras. Goda skäl synas sålunda tala för att, i anknytning till de synpunkter som från jordbrukets representanter anförts, ett principiellt avgörande av denna för prissättningen av jordbrukets produkter så viktiga fråga under riksdagens medverkan nu kommer till stånd.

* *

*

Kritiken mot handhavandet av krisregleringens detaljer har haft särskild anledning att uppmärksamma äggregleringens handhavande. Sveriges lantbruksförbund säger på denna punkt:

»Livsmedelskommissionens avsikt med det låga äggpriset synes ha varit att äggproduktionen därigenom skulle bringas ned med hänsyn till den knappa fodertillgången. För de äggproducenter, vilka för sin äggproduktion äro beroende av inköpt foder, kan emellertid dylik reglering av produktionen bäst ernås genom fodertilldelningen. Vad övriga producenter beträffar får beaktas, att hönsantalet hos dessa i regel är litet och att äggproduktionen till väsentlig del sker med hjälp av avfallsfoder. Ett förfaringssätt att på grund av ringa fodertillgång och när äggproduktionen ändå måste minskas fixera ett lågt äggpris kan med säkerhet icke vinna förståelse från producenternas sida och är ägnat att inge berättigad kritik, detta så mycket mer som andra produktionsgrenar erhålla kompensation för minskad produktion.»

Departementschefen ansluter sig till livsmedelskommissionens förslag, att nu gällande äggpris bör bibehållas oförändrat under våren och som-

maren 1942, samt uttalar, att kommissionen med aktgivande på utvecklingen har att företaga de jämkningar i fråga om äggregleringen, som kunna finnas nödvändiga.

De synpunkter, som av lantbruksförbundet framförts, synas värda beaktande. Därutöver kan erinras om att en förbättrad foderskörd även här skulle vara av betydelse. Under alla förhållanden är en översyn av äggregleringen nödvändig för återvinnande av allmänhetens förtroende. En förbättrad avvägning av prissättningen, motsvarande vad äggproducenterna skäligen kunna begära och konsumenterna gärna betala, synes vara en oundgänglig förutsättning härför.

* * *

*

Under diskussion om stödåtgärder för jordbruket ha från olika håll de stora industriarbetarorganisationernas styrka och omfattande möjligheter att tillgodose sina medlemmars intressen framställts såsom förebildliga för jordbrukets organisationer. I nuvarande krisläge är jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse av ovärderlig betydelse vid krisregleringarnas effektiva och smidiga genomförande. Förutsättningen härför är det stora förtroende och den omfattande anslutning, som dessa organisationer ha bland jordbrukarna. Detta kunde uppenbarligen äventyras, om föreningarna, som uppbyggts för att tjäna jordbrukets intressen och vara jordbruksfolket till stöd, komme i sådant beroende av statsmakterna och underkastades sådana inskränkningar i sin rörelsefrihet, att fyllandet av den egentliga och ursprungliga uppgiften försvårades och påfrestningarna på organisationernas hållfasthet bleve för stora. Därigenom skulle även möjligheterna att fylla de uppgifter, som nu i samhällets intresse pålagts, i motsvarande mån reduceras. Alla skäl tala därför för, att statsmakterna taga vederbörlig hänsyn till och respektera de stora jordbrukarsammanslutningarna som jordbruksnäringens talesmän.

Propositionen synes i anslutning till olika yttranden utgå ifrån, att regeringens handhavande liksom under föregående år med mycket vidsträckta fullmakter skall läggas i regeringens hand och att prissättningen skall ske *efter hörande av jordbrukarnas organisationer*. Klart är att i nuvarande läge alla de stora ekonomiska och fackliga organisationernas fria verksamhet måste vidkännas väsentliga inskränkningar med hänsyn till det allmänna bästa. Den känsla av ansvar och solidaritet, som är gemensam för hela vårt folk, utgör därvid den värdefullaste garantien. Det är av vikt, att denna anda bevaras och upprätthålles. En väsentlig förutsättning därför är, att alla veta med sig, att de i förhållande till samhället äro likställda och ha samma rätt till hänsynstagande till berättigade intressen och önskemål. I överensstämmelse härmed synes det vara ett rättvist krav och tillika en värdefull förutsättning för bevarande och stär-

kande av folkgemenskapen på bredaste grund, att jordbrukets organisationer tillerkännas ej blott rätt att höras i fråga om sina vitala spörsmål, utan även motsvarande fria avtalsrätt i prisfrågorna som exempelvis industriarbetarnas sammanslutningar, när det gäller deras ekonomiska intressen.

Under åberopande av anförda skäl vilja vi hemställa,

att principerna för jordbrukets prisreglering måtte så utformas, att en något större skörd icke medför ett försämrat produktpris;

att prissättning i produktionsstimulerande syfte icke måtte få bäras av jordbrukets mindre gynnsamt ställda produktionsgrenar, utan medel därför genom särskilda åtgärder tillföras jordbruksregleringen;

att i samband med omprövning av äggregleringen erforderliga prisförbättringar genomföras, varigenom rättvisa beredes producenterna och regleringens effektivitet tryggas; samt

att jordbrukets ekonomiska och fackliga organisationer i fråga om prissättning på sina produkter tillerkännas motsvarande avtalsrätt, som industriarbetarorganisationerna beträffande medlemmarnas ekonomiska intressen.

Stockholm den 10 juni 1942.

Erik von Heland.

C. P. V. Gränebo.

Axel Löfvander.

Ivar Persson.

*Gust. Elofsson
i Vä.*

Joh. Friggeråker.

Allan Holstenson.

Gunnar Bodin.

J. A. Andersson.

Arvid De Geer.

B. A. Nilsson.

Ernst Eskhult.

Per Andersson.

A. R. Aronsson.

*John Gustavson
i Guntorp.*

Verner Andersson.

Robert Johansson.